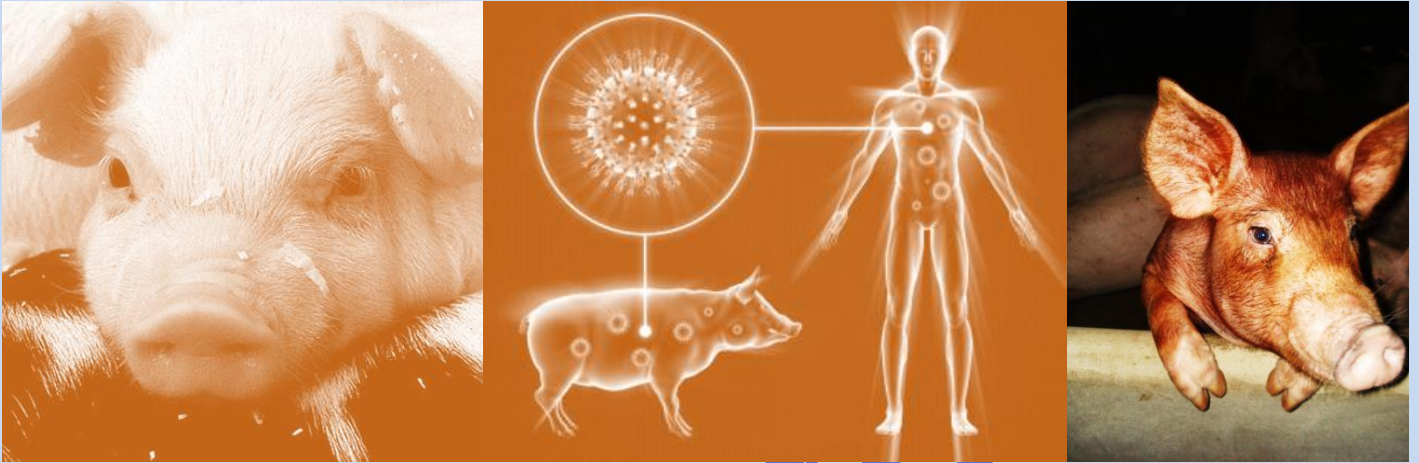

โรคหมูติดสู่คน : 1

จากการหายใจ กัด สัมผัส

น.สพ. ยุทธ เทียมสุวรรณ
ผู้จัดการฝ่ายวิชาการ บจก. เซ็นทรัลลิส

โรคติดต่อที่ติดต่อกันได้ระหว่างคน และสัตว์นั้น เรียกว่า **Zoonosis** เป็นที่รู้จักกันมานานตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น พิษสุนัขบ้า กาฬโรค มาจนกระทั่งในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น ไวรัสอีโบล่าที่ช่วงหนึ่งมีข่าวระบาดรุนแรง และเป็นที่ยับตาของวงการแพทย์ทั่วโลก ก็คาดกันว่ามีค้างคาวผลไม้เป็นตัวกักเก็บเชื้อโรค และแพร่สู่มนุษย์โดยตรง รวมถึงโควิด-19 ก็ยังไม่เป็นที่แน่ชัดนักว่าแพร่มาจากสัตว์ติดเข้าสู่คนหรือไม่ นักวิทยาศาสตร์เชื่อกันว่าการค้นพบเชื้อโรคชนิดใหม่นั้นเป็นไปได้บ่อย แต่เชื้อที่มีอยู่เดิมในธรรมชาติ มีการพัฒนาปรับตัวไปอย่างรวดเร็ว โอกาสติดข้ามชนิดสัตว์เปลี่ยนโฮสต์ก็มากขึ้น ดังนั้นอุบัติการณ์ของโรคสัตว์ติดสู่คนยิ่งพบเพิ่มสูงมากขึ้นในปัจจุบัน อันเนื่องจากการพัฒนาด้านคมนาคมขนส่ง เดินทางติดต่อกันด้วยความรวดเร็ว สามารถนำเชื้อโรคออกจากป่ามาสู่เมือง นำโรคจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง พฤติกรรมการบริโภคและใช้ชีวิตซึ่งเปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ผู้ที่คลุกคลีอยู่กับสัตว์เลี้ยง และปศุสัตว์ เช่น คนงานฟาร์ม เกษตรกร รวมถึงสัตว์บาล สัตวแพทย์ ยังมีโอกาสติดรับเชื้อโรคมากกว่าคนทั่วไป ไม่เว้นแม้กระทั่งจากสุกรในฟาร์มก็ตามที่ โรคที่อาจติดต่อได้มีดังต่อไปนี้

ไข้หวัดใหญ่เกิดจากเชื้อไวรัส Orthomyxoviridae ก่อโรคได้ในสัตว์ปีก คน สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมหลายชนิดเช่น สุกร ม้า สุนัข ไวรัสชนิด A สามารถแพร่เชื้อติดต่อข้ามโฮสต์ได้หลายชนิด ที่เป็นปัญหาทางสาธารณสุขด้านโรคสัตว์สู่คนที่สำคัญ ได้แก่ **ไข้หวัดนก** และ **ไข้หวัดใหญ่สุกร** สำหรับไข้หวัดนกสามารถติดต่อสู่คน และสุกรได้ อาจจะมีอาการระบบทางเดินหายใจเพียงเล็กน้อย แต่บางสายพันธุ์อาจมีความรุนแรงถึงแก่ชีวิต โดยเฉพาะ H5N1 ที่มีรายงานว่าติดสุกรได้ด้วยเช่นกัน ส่วนสายพันธุ์ H9N2 ทำให้สุกรเกิดอาการทางระบบหายใจ เป็นอัมพาตรุนแรง สำหรับไข้หวัดใหญ่สุกรจะพบเป็นสายพันธุ์ H1N1 H1N2 H3N2 ติดต่อผ่านอากาศจากการไอ จาม สัมผัสน้ำมูก สุกรอาจไม่แสดงอาการใดๆ หรืออาจเบื่ออาหาร มีไข้ ไอ จาม น้ำมูกใส หายใจลำบาก เยื่อตาอักเสบคั่งเลือด ท้องเสีย แท้ง มักติดเชื้อแทรกซ้อน ทำให้หลอดลม และปอดบวมอักเสบรุนแรงได้ พบติดสู่คนได้ไม่บ่อยนัก คนอาจไม่แสดงอาการ หรือแค่มีอาการเล็กน้อยคล้ายไข้หวัดใหญ่ เบื่ออาหาร มีไข้ ไอ จาม

หนาวสั้น อ่อนแรง ปวดกล้ามเนื้อ ปวดศีรษะ เจ็บคอ อาเจียน ท้องเสีย หายใจเอง เชื่อไม่สามารถปรับตัวอยู่ในคนได้ จึงมักไม่พบเพิ่มจำนวน กลายพันธุ์ หรือแพร่ติดต่อระหว่างคนสู่คน ดังนั้นการมีสุขศาสตร์ และอนามัยที่ดีจะสามารถช่วยป้องกันโรคได้ ต้องระมัดระวังการสัมผัสโดยตรงกับสุกร ทั้งกรณีที่สุกรป่วย หรือกรณีที่ผู้ดูแลคลุกคลีใกล้ชิดกับสุกร และตัวคนงานในฟาร์มเองป่วยด้วยอาการไข้หวัดใหญ่ การเข้าใกล้ชิดตัวสุกรควรใส่หน้ากากอนามัยในทุกกรณีไม่ว่าคนจะป่วยหรือไม่ก็ตาม เนื่องจากสุกรเองก็สามารถติดเชื้อไวรัสสายพันธุ์ของคนได้ด้วยเหมือนกัน การทำวัคซีนป้องกันในสุกร และคน ก็ถือเป็นอีกหนึ่งวิธีที่มีประสิทธิภาพ ที่สำคัญช่วงหลังมีรายงานว่าสุกรจะติดเชื้อไวรัสไข้หวัดใหญ่ได้เกือบทุกสายพันธุ์ และอาจก่อให้เกิดการผสมข้ามหรือผสมรวม กลายเป็นสายพันธุ์ใหม่ๆ ได้ในตัวสุกร จึงเปรียบเสมือนสุกรเป็น Mixing vessel สำหรับไวรัสไข้หวัดใหญ่ได้เป็นอย่างดี

อีกโรคในระบบทางเดินหายใจที่สำคัญคือ **วัณโรค** หรือ Tuberculosis เกิดจากการติดเชื้อแบคทีเรียแกรมบวกในกลุ่ม *Mycobacterium tuberculosis* Complex พบได้ทั้งในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม คน และสัตว์ปีก แต่ละสปีชีส์จะมีสายพันธุ์ย่อยของเชื้อที่ค่อนข้างจำเพาะ แต่ก็สามารถติดข้ามชนิดสัตว์กันได้ไม่ยาก วัณโรคมีสาเหตุหลักในสุกรจึงไม่มีสายพันธุ์จำเพาะของตนเอง มักติดมาจากสัตว์ปีกมากกว่า และมีโอกาสติดสูคนได้น้อยมาก ส่วนวัณโรคที่พบมากในคนนั้นมักเป็นสายพันธุ์ *tuberculosis* ที่อยู่ในคนและไพรเมตเอง บ่อยครั้งที่พบว่าวัณโรคจากสัตว์ติดสูคนนั้น เกิดจากเชื้อสายพันธุ์ *bovis* ในโค และสัตว์ป่าเช่น กวาง โดยผ่านการหายใจ หรือการกิน

โรคแอนแทรกซ์ เกิดจากเชื้อแบคทีเรียแกรมบวก *Bacillus anthracis* ที่สามารถสร้างสปอร์ได้ เป็นโรคที่มีความรุนแรงสูงมาก ติดได้ในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมแทบทุกชนิด สุกรมีความไวต่อโรคต่ำกว่า โคน กระบือ แพะ แกะ มักติดเชื้อผ่านการหายใจ กินสปอร์ หรือติดเข้าทางบาดแผลก็ได้ อาจพบสุกรตายเฉียบพลัน มีเลือดออกปาก จมูก และทวารหนักหลังตาย ซึ่งไม่ควรเปิดผ่าซากโดยเด็ดขาด แต่โดยมากมักพบแบบอ่อนเรื้อรัง มีไข้ ต่อม้ำเหลืองโต บวมตามร่างกาย เบื่ออาหาร อาเจียน ท้องเสีย อาจหายป่วยได้เอง ในคนพบแสดงอาการได้ 3 รูปแบบคือ ระบบผิวหนังจะมีแผลหลุม ต่อม้ำเหลืองบวม ระบบทางเดินอาหารจะทะลุมีแผลเลือดออก และระบบทางเดินหายใจที่รุนแรงที่สุด มีไข้ คลื่นไส้ อาเจียน ปวดท้อง ถ่ายเป็นเลือด หายใจลำบาก ร่างกายมีสีม่วงคล้ำ ซ็อก โคม่า เสียชีวิต การใชยาปฏิชีวนะ วัคซีน และเน้นความปลอดภัยทางชีวภาพ มีส่วนช่วยป้องกันโรคนี้ได้

อีกหนึ่งโรคที่หลายคนอาจลืมเลือนกันไปแล้ว เนื่องจากพบอุบัติการณ์ในสุกรได้น้อยลงไปเรื่อยๆ **โรคแท้งติดต่อ** หรือ Brucellosis เป็นโรคสัตว์ติดสูคนที่สำคัญมากอีกชนิดหนึ่ง มีหลายสายพันธุ์ที่จำเพาะในสัตว์แต่ละชนิด แต่สามารถติดข้ามโฮสต์ไม่ยาก ในสุกรเกิดจากเชื้อแบคทีเรียแกรมลบ *Brucella suis* สุกรจะแท้ง ลูกเกิดมาอ่อนแอ ตายแรกคลอด รกอักเสบ อัมเนซออักเสบ เป็นหมัน คนมักได้รับผ่านการสัมผัสรก ของเหลวจากลูกอ่อนในท้อง สิ่งคัดหลั่งจากช่องคลอด น้ำเชื้อ ผ่านเยื่อเมือกหรือบาดแผล หรือกินเนื้อและนมที่ไม่ได้ฆ่าเชื้อ จะแสดงอาการคล้ายหวัด ปวดหัว ปวดทั่วร่างกาย เจ็บหน้าอก ไอ

คลื่นไส้ อาเจียน มักมีไข้ขึ้นลงเป็นระยะๆ (Undulant fever) เรื้อรังเป็นๆ หายๆ ผู้ชายที่ติดเชื้อมักจะพบอัมพาต และท่อน้ำสุจิอักเสบ หญิงมีครรภ์อาจให้กำเนิดทารกที่อ่อนแอ พิการแต่กำเนิด ป้องกันได้ด้วยการควบคุมโรคในสัตว์ กักโรคสุกรก่อนนำเข้าฝูง มีการทดสอบ และคัดทิ้งสุกรที่ติดเชื้อ รวมถึงมีสุขศาสตร์ที่ดี

โรคต่อไปนี้อาจว่าหลายคนคงคุ้นเคยได้ยินชื่อกันมานาน **ไข้ฉี่หนู** หรือเลปโตสไปโรซิส เชื้อสไปโรคีทชนิด *Leptospira interrogans* นี้มีความซับซ้อน มีมากกว่า 200 ซีโรวาร์ สุกรจัดเป็นพาหะ หรือแหล่งรังโรคของซีโรวาร์ *Pomona Bratislava* และ *Tarassovi* แต่สุกรก็ยังไวรับซีโรวาร์อื่นๆ จากสัตว์ได้อีกหลายชนิด มักแสดงอาการแทบได้ทุกระยะ มั้มีลูกกรอก ตายแรกคลอด นมแห้ง มีไข้ ซึม ดีซ่าน บัสสาวะมีสีแฉงใส เชื้อมักถูกขับออกมาทั้งปัสสาวะ ติดต่อสูคนโดยการสัมผัสเชื้อผ่านเยื่อเมือก และบาดแผล รวมถึงการกิน และยังไชผ่านผิวหนังได้ด้วย อาการในคนมีหลากหลายขึ้นกับซีโรวาร์ แต่ส่วนใหญ่มักมีไข้หนาวสั่น เยื่อบุตามีเลือดคั่ง ปวดศีรษะ ปวดกล้ามเนื้อ ปวดท้อง คลื่นไส้ อาเจียน การกำจัดสัตว์พาหะจะช่วยป้องกัน และควบคุมโรคได้เป็นอย่างดี และยังมีวัคซีนเป็นอีกทางเลือกที่น่าสนใจ เพราะไม่เพียงแต่ไข้ฉี่หนู ในวัคซีนจะยังรวม **โรคไข้หนังแดง** หรือ Erysipelas เอาไว้ด้วย ซึ่งเกิดจากเชื้อแบคทีเรีย (+) *Erysipelothrix rhusiopathiae* เป็นอีกโรคสุกรที่ติดสูคนโดยเชื้อเข้าทางบาดแผล หรือรอยถลอก แสดงอาการที่เรียกว่า Erysipeloid ผิวหนังอักเสบบวมสีแดงคล้ำม่วง มีน้ำเหลืองปนเลือด คัน รุ้สึกคล้ายแผลถูกไฟไหม้ หรือน้ำร้อนลวก มีไข้ ปวดศีรษะ ปวดตามข้อต่อ

โรคมวงคล่อเทียม หรือเมลิออยโดซิส เกิดจากเชื้อแบคทีเรียแกรมลบ *Burkholderia pseudomallei* พบโรคนี้ได้บ่อยในสุกร ทั้งคนและสัตว์มักติดเชื้อจากสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในดิน น้ำ เข้าสู่ร่างกายทางการสัมผัสผ่านแผลรอยถลอก รวมถึงการกิน และหายใจได้ด้วย บ่อยครั้งที่มีรายงานคนติดเชื้อโดยตรงจากตัวสุกร เนื้อเยื่อ สิ่งคัดหลั่ง และน้ำนม สุกรอาจไม่มีอาการผิดปกติภายนอกให้เห็น แต่จะพบฝีมายในหลังส่งโรงฆ่า มีอาการหลากหลายมากมายขึ้นกับอวัยวะที่เกิดฝีมักพอมแห้ง มีไข้ ไอ มีสิ่งคัดหลั่งเป็นมูกปนหนองจากตาและจมูก ปอดบวม ท้องเสีย ข้ออักเสบ ขาเจ็บ อัมพาตอัมพาต แขนง ต่อมน้ำเหลืองโต อาการทางประสาท และติดเชื้อเข้ากระแสโลหิต ผ่าซากจะพบก้อนฝีมองขุ่นแข็ง สีขาวขุ่นเขียวอมเหลือง ในทุกอวัยวะทั่วร่างกายโดยเฉพาะต่อมน้ำเหลือง ปอด ม้าม ตับ อาการป่วยในคนเกิดจากฝีมองที่อวัยวะภายในเช่นเดียวกัน อาการที่ไม่จำเพาะ ทำให้โรคนี้สับสน และยากต่อการวินิจฉัยทั้งคนและสัตว์ ป้องกันโรคโดยลดการสัมผัสกับดิน และรักษาสุขศาสตร์อย่างเข้มงวดทั้งคนและสัตว์

ในกลุ่มโรคไข้สมองอักเสบที่คนติดจากสุกรได้นั้น มีอยู่ 2 ชนิดคือ **โรคไข้สมองอักเสบญี่ปุ่น** หรือ Japanese Encephalitis (JE) นั้น ถือเป็นโรค Arbovirus ที่มีแมลงเป็นพาหะ ไวรัส Flaviviridae ติดต่อในสัตว์เลี้ยง สัตว์ป่า และนกได้หลายชนิด มีสุกรเป็นโฮสต์กักเก็บ และเพิ่มจำนวนไวรัสที่สำคัญ โดยมียุงรำคาญสกุล *Culex* เป็นพาหะในการเพิ่ม และแพร่โรคสู่มนุษย์ที่ถือว่าเป็นโฮสต์สุดท้ายของโรค ในสุกรมักพบแสดงอาการเกี่ยวกับระบบสืบพันธุ์ แขนง มั้มี ตายแรกคลอด

อ่อนแอ สุกรที่ไม่ท้องอาจไม่แสดงอาการใดๆ ในลูกสุกรอาจพบอาการทางประสาท จากสมองและเยื่อหุ้มสมองอักเสบแบบไม่มีหนอง เกิดความไม่สมบุรณ์ในพ่อพันธุ์ คนได้รับเชื้อจากการถูกยุงกัด ส่วนมากมักไม่แสดงอาการ แต่จะพบว่ารุนแรงมากในเด็กทารก และคนชรา มีไข้สูง หนาวสั่น ปวดกล้ามเนื้อ ปวดศีรษะรุนแรง คลื่นไส้ อาเจียน ปวดท้อง สมองอักเสบ คอแข็ง ชักเกร็ง หรืออัมพาตอ่อนแรง หมดความรู้สึก แขนง และเสียชีวิต บุคคลที่ทำงานในฟาร์มสุกรจะมีความเสี่ยงสูง จึงควรป้องกันตัวเองด้วยการฉีดวัคซีน และระมัดระวังตัวไม่ให้ถูกยุงกัด **โรคไข้สมองอักเสบนิปาห์** เกิดจากไวรัสในวงศ์ Paramyxoviridae ยังไม่เคยมีรายงานการระบาดในไทย ตามธรรมชาติไวรัสอยู่ในร่างกายค้างคาวกินผลไม้ โดยไม่แสดงอาการป่วย สุกรติดเชื้อจากการสัมผัส หรือกินสิ่งที่ปนเปื้อนปัสสาวะ อุจจาระ หรือน้ำลายค้างคาว ทั้งอาจติดจากสุกรป่วยโดยการสัมผัส และหายใจ มีอาการไข้สูง หายใจลำบาก จามไอเสียงดัง ตัวสั่นกระตุก ทรงตัวไม่ได้ ชัก อัมพาต ตาย คนติดเชื้อจากการสัมผัสสุกรอย่างใกล้ชิด หรือติดจากค้างคาวโดยตรง มีอาการคล้ายโรคไข้สมองอักเสบชนิดอื่นๆ ป้องกันโดยความปลอดภัยทางชีวภาพ ไม่ให้สุกรสัมผัสกับค้างคาว และคนไม่ควรรับประทานผลไม้ที่ถูกค้างคาวกัดแล้ว

นอกจากนี้สุกรยังอาจติด **โรคพิษสุนัขบ้า Rabies** ได้เช่นเดียวกับสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอื่นๆ เชื้อในน้ำลายจะติดต่อผ่านการกัด หรือรอยข่วน โดยมักแสดงอาการเฉียบพลัน มีอาการทางประสาทคล้ายคลึงกับโรคพิษสุนัขบ้าในสุนัขมาก แต่ความรุนแรงต่างๆ จะน้อยกว่าสุนัข ดังนั้นการทำวัคซีนป้องกันโรคในสุนัข และแมว เลี้ยงจำกัดบริเวณในฟาร์ม และควบคุมปริมาณหมูจะช่วยลดอุบัติการณ์เกิดโรค และลดความเสี่ยงที่คนจะติดรับโรคนี้จากสุกรได้เป็นอย่างดี แม้จะมีโอกาสน้อยมากก็ตาม โรคอื่นๆ อันได้แก่ **โรซี่เรื้อนสุกร โรคติดเชื้อราและยีสต์** และอีกหลายๆ โรค ก็มีรายงานที่ติดต่อสุกรได้เช่นกัน

โดยสรุปการเลี้ยงสุกรให้ได้มาตรฐานความปลอดภัยทางชีวภาพ ร่วมกับรักษาสุขศาสตร์ส่วนตัวให้ดีทั้งการกินการอยู่ ทั้งหมดก็จะโตไว ได้กำไรงาม และที่สำคัญผลทางอ้อมย่อมส่งผลต่อตัวท่านเอง คนนั้นไซ้ก็จะไกลห่างโรค (ติดต่อจากสุกร) “อโรคยา ปรมาลาภา การไม่มีโรค คือ ลาภอันประเสริฐ” เป็นสิ่งที่เราๆ ท่านๆ ทุกคนต้องการใช่หรือไม่.....

เอกสารอ้างอิง

โรคสัตว์สู่คนที่ควรรู้ ฉบับประชาชน พ.ศ. 2554 โดย CU-EIDAS.

โรคสัตว์สู่คนที่ควรรู้ 1 และ 2 ฉบับนักวิชาการ พ.ศ. 2555 โดย CU-EIDAS.

Diseases of Swine 9th edition. 2006. Blackwell Publishing.

<https://www.semanticscholar.org/paper/Paralytic-Rabies-in-Swine-Pessoa-Silva/36729f00b8a2435dac778316b1173107970ba5d0/figure/0>